

К.М. Войціцька, доктор філософії

Н.Б. Кусік, аспірант

А.Є. Ревенко, аспірант

Державний університет «Житомирська політехніка»

Циркулярна та шерингова економіки: сутність та перспективи впровадження на територіях України в умовах російсько-української війни та в період післявоєнного відновлення

Стаття присвячена дослідженню можливостей впровадження циркулярної та шерингової економік в Україні в умовах російсько-української війни та в період післявоєнного відновлення. Визначено, що традиційні лінійні моделі економічного розвитку, що базуються на принципі «взяти – використати – викинути», не є ефективними в умовах сучасних викликів, пов'язаних із дефіцитом ресурсів, екологічною кризою та необхідністю швидкого відновлення країни після руйнувань, спричинених російською військовою агресією. У дослідженні проаналізовано основні підходи науковців до визначення циркулярної економіки, що передбачає замкнуті цикли використання ресурсів, мінімізацію відходів, впровадження принципів повторного використання. Встановлено, що циркулярна економіка дозволяє значно скоротити залежність від імпортованих ресурсів та енергоносіїв, що є критично важливим для післявоєнного відновлення України. Розглянуто також концепцію шерингової економіки, що спрямована на оптимізацію використання матеріальних і нематеріальних благ через механізми спільного володіння, оренди, обміну та цифрових платформ.

З позиції публічного управління та адміністрування обґрунтовано важливість розробки чіткого понятійного апарату щодо циркулярної та шерингової економік, що сприятиме формуванню стратегій та програм їхнього впровадження на місцевому рівні для подолання наслідків російсько-української війни. Визначено, що інтеграція цих економічних моделей може сприяти економічному відновленню України, розвитку територіальних громад та забезпеченню їхньої стійкості в умовах обмежених ресурсів.

Запропоновано авторські визначення понять «циркулярна економіка» та «шерингова економіка» з урахуванням аспектів публічного управління. Доведено, що впровадження цих економічних моделей сприятиме не лише ефективного економічного відновленню України, але й підвищенню її конкурентоспроможності, інтеграції в європейський економічний простір та створенню умов для довгострокового сталого розвитку.

Ключові слова: циркулярна економіка; шерингова економіка; сталий розвиток; післявоєнне відновлення; публічне управління; російсько-українська війна; публічна політика.

Актуальність теми. Актуальність вивчення та впровадження сучасних напрямів економіки, таких як шерингова та циркулярна економіка, в умовах російсько-української війни та у перспективі післявоєнного відновлення України є надзвичайно важливим в умовах сучасного стану. Активні воєнні дії, що відбуваються на територіях України, призвели до масштабних руйнувань промислової інфраструктури, скорочення економічної активності та значних людських втрат. За таких умов традиційні підходи до економічного відновлення виявляються недостатньо ефективними для забезпечення стійкого економічного зростання, тому перед органами публічної влади постає важливе завдання – формування та реалізація публічної політики, що заснована на інноваційних моделях, орієнтованих на економічну співпрацю та екологічну сталість. Шерингова економіка (економіка спільної участі) та циркулярна економіка є перспективними саме завдяки своєму потенціалу для оптимізації використання ресурсів, залучення інвестицій та підвищення ефективності економічних процесів в умовах обмежених ресурсів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, на які спираються автори. Питанням циркулярної економіки серед вітчизняних дослідників займалися В.С. Шебаніна, Г.О. Решетілова, В.Гурочкіна, М.Будзинська, І.Я. Зварич, Г.В. Черевко, І.М. Андрущенко, Л.Шидловська, серед зарубіжних дослідників – Г.Гіслоп, Дж.Гілл, Ж.Юань, Ф.Жионь, У.Найлінг. Вітчизняні науковці, які проводять дослідження шерингової економіки, – це К.М. Краус, Н.М. Краус, Л.Калініченко, І.Головко-Марченко, Ж.Кривороженко, С.В. Поліщук, В.О. Шишкіна, В.Кукса, Д.В. Бодрова, С.Щеглюк, Н.В. Рощина, Л.С. Борданова. Зарубіжні науковці, які порушують питання шерингової економіки, – Л.Лессіг, Дж.Конрад, Дж.Гамарі, М.Шьоклінт, А.Укконен.

Метою статті є дослідження сутності та перспектив впровадження на територіях України в умовах російсько-української війни та в період післявоєнного відновлення циркулярної та шерингової економік.

Викладення основного матеріалу. Враховуючи глобальні виклики сьогодення, що пов'язані з негативним впливом на екологічну ситуацію у світі, зокрема, зміна клімату, забруднення навколишнього середовища, нераціональне використання природних ресурсів, а також виклики, зумовлені російсько-українською війною, особливо актуальним постає питання необхідності впровадження нових моделей економічного розвитку, які забезпечували б сталий розвиток, зокрема такими моделями є циркулярна та шерингова економіки. Циркулярна економіка спрямована на мінімізацію відходів та максимальне використання ресурсів, що сприяє сталому розвитку територіальних громад, своєю чергою шерингова економіка трансформує традиційні підходи до споживання, власності та бізнес-моделей, базується на спільному використанні ресурсів, оренді, обміні та кооперації, що дозволяє зменшити витрати та підвищити ефективність розподілу матеріальних і нематеріальних благ. На сьогоднішній день вітчизняними науковцями недостатньо приділяється уваги таким важливим моделям економіки. З позиції публічного управління та адміністрування актуальним залишається питання необхідності розробки чіткого понятійного апарату, що буде сприяти створенню ефективних стратегій та програм щодо впровадження принципів циркулярної та шерингової економік на місцевому рівні для подолання наслідків російсько-української війни.

Вперше термін «циркулярна економіка» було введено у 1990 році вченими Д.Пірсом і Р.Тернером, які зазначили, що Земля є замкнутою економічною системою, в якій економіка і навколишнє середовище характеризуються не лінійними взаємозв'язками, а круговими відносинами [6].

Цікавим є підхід В.С. Шебаніна, Г.О. Решетілова, які вважають, що «циркулярна економіка – це спосіб економічного розвитку, де цінність продуктів, матеріалів і ресурсів зберігається якомога довше, а відходи значно зменшуються або навіть виключаються. Головна мета якої полягає в створенні нових альтернативних економічних підходів, завданням яких є мінімізація негативного людського впливу на довкілля. Зосереджена на «замиканні петель», циркулярна економіка є практичним рішенням для життя в межах наших планетарних кордонів. Простіше кажучи, циркулярна економіка – це економіка, в якій наше споживання ресурсів і матеріалів є круговим, ми повторно використовуємо наші ресурси і повертаємо їх в економіку, а не викидаємо їх» [23].

Гурочкіна В., Будзинська М. стверджують, що «основа циркулярної економіки – формування нових бізнес-моделей, що орієнтовані на зменшення кількості використовуваних ресурсів, впровадження повторного використання або замкнутого циклу виробництва (планування потреби виробництва у матеріалах) і переробки у виробництві, що дозволяє забезпечити захист навколишнього середовища та знижує первинну потребу підприємств промисловості у зовнішніх ресурсах. Альтернатива лінійній: «take, make, waste» («добути, використати, викинути»)» [14]. Можна погодитися з цим визначенням, проте, на нашу думку, авторами недостатньо приділено уваги у визначенні таким питанням, як соціальні та екологічні наслідки.

Зварич І.Я. вважає, що «циркулярна економіка – це модель економічного розвитку, спрямована на підтримку сталого зростання без завдання шкоди навколишньому середовищу та підвищення ролі соціальних орієнтирів розвитку суспільства, скерована на максимізацію потенційно отриманих позитивних результатів (добробуту, зайнятості, повторного використання та переробки), зберігаючи за собою відновлювальну, регенеративну та цілісну (системну) функції. Циркулярна економіка є цілісною системою в умовах реалізації Цілей сталого розвитку, що є інклюзивною та забезпечує доступ кожного до переваг такого розвитку» [15].

Черевко Г.В. дає таке визначення: «циркулярна економіка – економічна концепція і модель економіки, за якої продукти, матеріали та сировина залишаються в економіці якомога довше, а утворення відходів мінімізується, раціоналізуючи використання ресурсів та обмежуючи негативний вплив на навколишнє природне середовище як єдине на нашій планеті джерело ресурсів. Ця модель спрямована на мінімізацію використання сировини та утворення відходів і таким чином на зниження рівня шкідливих викидів і споживання енергії створенням замкнутого циклу процесів, у якому отримані відходи трактуються як сировина на наступних стадіях виробництва» [22, с. 56].

Шидловська Л. зазначає, що «циркулярна економіка – це промислова система, яка є відновлювальною або регенеративною за наміром і задумом. Ця система замінює концепцію завершення терміну експлуатації (the end-of-life concept) утилізацією на відновлення. Для продовження життєвого циклу продукту без вчинення шкоди навколишньому середовищу циркулярна економіка пропонує використовувати відновлювальні джерела енергії, виключити застосування токсичних хімікатів, запобігати утворенню відходів завдяки продуманому дизайну продуктів (функціоналу, збірки / розбірки, матеріалів) та розвивати відповідні бізнес-моделі» [24]. Схоже визначення дає Фонд Елен МакАртур, зокрема зазначається, що циркулярна економіка – це «промислова система, яка відновлюється завдяки дизайну та спрямована на використання відновлювальної енергії, усунення використання токсичних хімічних речовин та попередження утворення відходів шляхом досконалого дизайну матеріалів, виробів, систем та бізнес-моделей» [7, с. 7].

Андрющенко І.М. зазначає, що «кругова економіка – це така модель ведення бізнесу та господарювання, в якій розробка та виробництво одиниці продукції передбачають можливість її повторного використання та переробки без шкоди довкіллю та із використанням локальних ресурсів і виробничих потужностей. Вона одночасно сприяє досягненню Цілей сталого розвитку та бізнес-цілей, таких як прибуток, собівартість, доля ринку тощо» [10, с. 8].

Гіслоп Г. та Гілл Дж. дають таке визначення – це «стратегія розвитку, яка забезпечує максимальну ефективність використання ресурсів та мінімізує виробництво відходів у контексті сталого економічного та соціального розвитку» [4].

Згідно з підходом Єврокомісії циркулярна економіка – це «стратегія розвитку, яка тягне за собою економічне зростання без збільшення споживання ресурсів, глибоко трансформує виробничі ланцюги та звички споживання, а також змінює промислові системи» [2].

Юань Ж. визначає циркулярну економіку як «модель економіки, що діє на основі принципів скорочення, повторного використання й переробки матеріалів та енергії. Цей підхід має на меті досягнення ефективної економіки під час викиду меншої кількості забруднюючих речовин, що вимагає повної реформи всієї системи людської діяльності» [8]. Жиюнь Ф., Найлінг У. пропонують визначати цей термін як «режим економічного розвитку, який вимагає дотримання екологічних законів. Фактично це екологічна економіка, яка дотримується принципів скорочення використання ресурсів, повторного використання продуктів та переробки» [9].

Узагальнення підходів науковців до визначення поняття «циркулярна економіка» представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Узагальнення підходів науковців до визначення поняття «циркулярна економіка»

Автори	Підхід				
	спосіб (модель, стратегія, режим) економічного розвитку	економічна концепція і модель економіки	модель ведення бізнесу	екологічна економіка	промислова система
Шебанін В.С., Решетілов Г.О. [23]	+				
Гурочкіна В., Будзинська М. [14]			+		
Зварич І.Я. [15]	+				
Черевко Г.В. [22, с. 56]		+			
Андрющенко І.М. [10, с. 8]			+		
Гіслоп Г., Гілл Дж. [4]	+				
Єврокомісія [2]	+				
Юань Ж. [8]		+			
Жиюнь Ф., Найлінг У. [9]	+			+	
Шидловська Л. [24]					+
Фонд Елен МакАртур [7, с. 7]					+
Разом	5	2	2	1	2

Підсумовуючи підходи науковців, можна констатувати, що більшість з них вважає, що циркулярна економіка – це модель економічного розвитку, де цінність продуктів, матеріалів, сировини, ресурсів зберігається якомога довше, а відходи зводяться до мінімуму, тобто науковці схильні вважати, що циркулярна економіка спрямована на відновлення ресурсів і мінімізацію шкоди екосистемам. Гурочкіна В. та Будзинська М. у своєму дослідженні акцентують увагу на формуванні нових бізнес-моделей, які орієнтовані на зменшення використання ресурсів та впровадження замкнених циклів виробництва. Зварич І.Я. у визначенні поняття «циркулярна економіка» приділив увагу соціальним

питанням, зокрема зауважив, що циркулярна економіка є важливою для сталого зростання та розвитку суспільства в цілому. Деякі автори, наприклад, Юань Ж. та Жиюнь Ф., Найлінг У. більше фокусуються на промислових аспектах, підкреслюючи необхідність дотримання екологічних законів та впровадження екологічної економіки через реформи у промисловості. Підхід Єврокомісії, який, на нашу думку, є найбільш повним, наголошує на трансформації виробничих ланцюгів та споживчих звичок як ключових аспектів циркулярної економіки, що відрізняє цей підхід від інших, які більше зосереджуються на загальних принципах збереження ресурсів і відновлення.

Ми погоджуємося з більшістю визначень науковців, проте варто зазначити, що в контексті публічного управління та адміністрування й необхідності впровадження ефективної публічної політики, заснованої на підходах циркулярної економіки, зазначене поняття науковцями недостатньо досліджувалося. На нашу думку, циркулярна економіка з позиції публічного управління – це система економічного розвитку, що ґрунтується на раціональному використанні ресурсів, мінімізації відходів і впровадженні замкнених виробничих циклів, де держава та органи публічної влади відіграють ключову роль у формуванні стратегій, стимулюванні екологічних ініціатив та створенні регуляторних механізмів для сталого управління природними, технологічними та соціально-економічними процесами.

В Україні питання публічного управління розвитком територій на засадах циркулярної економіки набувають особливої актуальності, що зумовлено російсько-українською війною і необхідністю швидкого та якісного відновлення країни, адже така модель допоможе зменшити залежність від імпортованих матеріалів та енергоносіїв, до того ж в період післявоєнного відновлення необхідним є пошук сучасних технологій та матеріалів для відбудови інфраструктури та в цілому територій, саме модель циркулярної економіки допоможе суттєво скоротити витрати, зменшити негативний вплив на довкілля та залучити інвесторів. Впровадження засад циркулярної економіки у відбудову та розвиток міст і територій допоможе Україні адаптуватися до сучасних світових тенденцій, що сприятиме інтеграції в європейський економічний простір.

Поняття «шерингова економіка» розглядається науковцями з різних точок зору: як соціально-економічна модель, що ґрунтується на довірі та співпраці, як цифровий тренд, що формує нові інноваційні підходи до споживання, або як механізм трансформації економіки через спільний доступ до ресурсів. Деякі дослідники акцентують увагу на ролі інформаційних технологій та онлайн-платформ у розвитку цієї моделі, інші – на соціальних аспектах, пов'язаних із взаємодією та рівноправним обміном між учасниками.

З метою уточнення змісту цього поняття доцільно розглянути визначення шерингової економіки, запропоновані різними вітчизняними та зарубіжними дослідниками. Аналіз цих підходів дозволив виокремити ключові характеристики, які найчастіше згадуються в наукових працях, та представити їх у вигляді порівняльної таблиці (табл. 2).

Проведений аналіз визначення поняття «шерингова економіка» показав, що більшість авторів розглядають шерингову економіку як цифрову, соціально-економічну модель, що сприяє спільному використанню ресурсів через оренду, обмін та співпрацю. Вона базується на ІТ-платформах, що забезпечують комунікацію між учасниками, та має економічні та соціальні переваги, зокрема, скорочення витрат, доступність ресурсів та можливість додаткового доходу.

Краус К.М. та Краус Н.М. у своїй праці «Шерингова економіка: інституціональний модус, універсумність і новелізація розвитку підприємництва на віртуальних цифрових платформах» зазначають, що шерингова економіка є сучасним цифровим трендом, що базується на інноваційній моделі споживання та швидко розвивається завдяки інтернету і дають таке визначення: «шерингова економіка – це цифровий тренд в економіці, який формує нову інноваційну модель споживання. Вона швидкими темпами поширюється в сучасному світі, створюючи нову миттєву комунікаційну взаємодію, яка доступна через застосунок потужностей Інтернету» [17].

Калінченко Л., Головка-Мерченко І., Кривороженко Ж. визначають шерингову економіку як соціоекономічну модель, що «заснована на спільному споживанні людських та матеріальних ресурсів, трансформаційного характеру капіталу з пасиву в актив шляхом використання механізмів співпраці, пірингу, оренди на принципах довіри, відкритості, економічної раціональності та комунікативності» [16].

Виділяють використання ІТ-платформ для створення горизонтальних бізнес-зв'язків між продавцями та клієнтами науковці Краус К.М. та Краус Н.М., які зазначають, що «шеринг являє собою деякий вузол горизонтальних бізнес зв'язків та ІТ-платформи, яка поєднує мільйони продавців та клієнтів. Економіка спільного користування являє собою соціально-економічну систему, яка заснована на спільному використанні матеріальних і людських ресурсів. Тобто, індивідууми та компанії замість того, щоб купити потрібну їм річ чи отримати послугу, беруть в оренду квартиру, транспортний засіб, будинок, побутову техніку, складське приміщення, книги, інструменти, обладнання» [18].

Поліщук С.В. та Шишкіна В.О. вважають, що «шерингова економіка, або економіка спільного споживання, – це економіка, яка полягає у скороченні витрат (інколи навіть отриманні прибутку) за рахунок здачі частини власності, яка не використовується, в оренду іншій людині. Своєю чергою

орендатор може зекономити кошти або навіть отримати вигоду» [20], тобто акцентують увагу у своєму визначенні на питаннях оренди, обміну і спільному використанні ресурсів як альтернативи традиційній власності.

Таблиця 2

Ключові характеристики шерингової економіки у працях науковців

Автор, джерело	Цифрова / онлайн-платформа	Спільне споживання / доступ	Горизонтальні зв'язки / мережевий обмін	Оренда / лізинг / співвласність	Зменшення витрат / прибуток	Соціально-економічний ефект / взаємодопомога	Трансформація капіталу / використання ресурсів
Краус К.М., Краус Н.М. [17]	+	+	+	+	-	+	-
Калініченко Л., Головка-Марченко І., Кривороженко Ж. [16]	+	+	+	+	-	+	+
Поліщук С.В., Шишкіна В.О. [20]	-	-	-	+	+	-	+
Кукса В. [19]	-	+	+	+	+	+	-
Бодрова Д.В. [11]	-	-	-	-	-	+	-
Forbes [12]	-	+	-	+	+	+	+
Гура А.О., Гуцан Т.Г., Сотніков Д.В. [13]	-	+	+	+	-	+	-
Щеглюк С. [25]	-	+	+	+	-	+	+
Рощина Н.В., Борданова Л.С. [22]	+	+	+	+	-	+	-
Лессіг Л. [5]	-	+	+	+	-	-	-
Конрад Дж. [1]	-	+	+	-	-	+	-
Гамарі Дж., Шьоклінт М., Укконен А. [3]	+	+	+	+	-	+	-
Разом	4	10	9	10	3	10	4

У своєму дослідженні «Економіка спільного споживання – нова система цінностей і довіри» В.Кукса визначила, що «сутність шерингової економіки (економіки спільного доступу) полягає у створенні спільного товару чи надання послуги, зокрема в тимчасове користування активів, із найменшими витратами, ґрунтуючись на принципах рівності, взаємодопомоги та взаємовиручки учасників» [19].

За словами Д.В. Бодрової, шерингова економіка дозволяє задовольняти базові потреби людей, навіть за умов значної поляризації доходів у суспільстві, а саме автор зазначає про «можливість задовольнити свої базові потреби, незважаючи на низький рівень і величезну поляризацію доходів між переважною частиною суспільного загалу та 10 відсотками найбільш заможної частини населення» [11].

У статті «Forbes» було зазначено, що шерингова економіка – це «реалізація надлишкового ресурсу шляхом продажу, оренди чи обміну для отримання матеріальної або соціальної вигоди» [12].

Гура А.О., Гуцан Т.Г., Сотніков Д.В. визначають економіку спільної участі (sharing economy) «як соціоекономічну систему, ідея якої ґрунтується на спільному користуванні та спільному доступі до ресурсів, товарів та послуг. Вона включає в себе створення, виробництво, поширення, торгівлю і споживання товарів та послуг різними людьми та організаціями» [13]. Основна увага приділяється колективному виробництву, торгівлі та споживанню, що підкреслює роль співпраці між людьми та організаціями. Це визначення близьке до класичної концепції економіки спільного споживання, але акцентує увагу не лише на обміні, а й на виробництві та поширенні товарів і послуг.

«Шерингова економіка – це інформаційно-економічна модель, скерована на трансформацію економіки капіталу з пасиву в актив шляхом використання сукупності механізмів спільного володіння, оренди, лізингу тощо», – зазначає науковець С.Щеглюк [25]. Це визначення близьке до підходу Л.Калініченко, І.Головка-Мерченко, Ж.Кривороженко, оскільки акцентує увагу на економічній раціональності та активному використанні ресурсів, проте також сфокусоване на капіталістичних механізмах, таких як лізинг, а не лише на горизонтальних бізнес-зв'язках.

Рощина Н.В., Борданова Л.С. пишуть, що «шерингова економіка, також відома як економіка спільної участі, є системою, що ґрунтується на спільному використанні людських та матеріальних ресурсів. Цей

підхід часто асоціюється з мережевою економікою та спільним споживанням. Визначається він як модель обміну, що поєднує в собі елементи ринкового та безкоштовного обміну. Оскільки більшість таких трансакцій здійснюється через онлайн-платформи, цей підхід сприяє формуванню спільнот і сприяє взаємодії між їх учасниками.

Дослідники наголошують на поєднанні ринкових і безкоштовних форм обміну, що відрізняє це визначення від інших, які більше орієнтовані на комерційну складову. Додатково підкреслюється роль онлайн-платформ у формуванні спільнот, що є важливою особливістю сучасної шерингової економіки.

Лессіг Л. пропонує лаконічне визначення, в якому зазначено, що «спільне споживання, зумовлене діяльністю спільного використання, обміну та оренди ресурсів без володіння товарами» [5]. Це визначення відображає основну ідею шерингу як альтернативи традиційній власності, що узгоджується з підходами С.В. Поліщука та В.О. Шишкіної.

Конрад Джессі робить акцент на альтернативності шерингової економіки щодо традиційного капіталізму. Науковець зазначає, що «економіка, яка рекламується як інноваційна альтернатива всюдисущій капіталістичній економіці, була заснована на численних ітераціях альтернативних моделей, що повертає нам повне коло до походження спільного доступу до ресурсів – загальних благ» [1].

Гамарі Дж., Шьоклінт М., Укконен А. визначають шерингову економіку як «однорангову діяльність із отримання, надання або спільного доступу до товарів і послуг, координовану за допомогою онлайн-сервісів на основі спільноти» [3]. На нашу думку, це визначення найкраще описує цифрову трансформацію шерингової економіки та її роль у мережевих бізнес-моделях.

Проаналізувавши підходи до визначення «шерингової економіки», можна зробити висновок, що це явище є багатограним і не має єдиного трактування. Більшість авторів розглядають шеринг як цифрову соціально-економічну модель, що базується на спільному використанні ресурсів через оренду, обмін та співпрацю. Зауважується, що шерингова економіка швидко розвивається завдяки ІТ-платформам, які забезпечують комунікацію між учасниками, створюючи нові горизонтальні бізнес-зв'язки.

Вважаємо, що під поняттям «шерингова економіка» варто розуміти соціально-економічну модель, що базується на принципах спільного використання ресурсів та спеціалізованих онлайн-платформ, яка дозволяє оптимізувати витрати, підвищувати ефективність власності та сприяти соціальній взаємодії через обмін, оренду чи колективне володіння.

Таким чином, шерингова економіка є складним соціально-економічним явищем, яке поєднує в собі елементи ринкового та безкоштовного обміну. Вона пропонує нову інноваційну модель споживання, що активно використовує цифрові технології для створення горизонтальних зв'язків між учасниками ринку. Незважаючи на різноманітність визначень, основна ідея шерингової економіки полягає в оптимізації використання ресурсів і формуванні нових форм соціальної взаємодії в умовах сучасного світу. Проте слід зауважити, що це не лише нова економічна модель, а й виклик для традиційних підходів публічного управління, адже для її ефективного розвитку необхідно створити збалансовану політику, яка б не лише підтримувала інновації та економічний ріст, але й гарантувала захист прав громадян, соціальні стандарти та екологічну сталість.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідження підтвердило, що впровадження циркулярної та шерингової економік в Україні є надзвичайно актуальним в умовах російсько-української війни та майбутнього післявоєнного відновлення. Традиційні економічні моделі виявляються недостатньо ефективними для стійкого розвитку, тоді як нові підходи, зокрема циркулярна економіка, орієнтована на мінімізацію відходів і максимальне використання ресурсів, та шерингова економіка, що передбачає раціональне використання матеріальних і нематеріальних благ через спільне володіння, кооперацію та обмін, відкривають нові можливості для відновлення національної економіки. Аналіз наукових підходів до визначення «циркулярної економіки» показав, що більшість дослідників розглядає її як модель економічного розвитку, яка спрямована на збереження ресурсів, скорочення утворення відходів і створення нових бізнес-моделей із замкнутим циклом виробництва. Водночас існують різні акценти, де деякі автори наголошують на промислових аспектах та екологічних реформах, інші – на соціальній складовій сталого розвитку.

З позиції публічного управління циркулярна та шерингова економіки потребують розробки комплексних стратегій на державному та місцевому рівнях, враховуючи стимулювання екологічно відповідального підприємництва, створення сприятливих умов для спільного використання ресурсів та залучення інвестицій у сталі технології. Важливо також удосконалити законодавчу базу, щоб забезпечити належну підтримку цих економічних моделей.

Таким чином, впровадження принципів циркулярної та шерингової економік може сприяти ефективному відновленню України, зменшенню залежності від імпорتنих ресурсів, розвитку місцевих громад та підвищенню загальної економічної стійкості країни.

Список використаної літератури:

1. *Conrad J. Sharing Revolution: The Essential Economics of the Commons / J. Conrad.* – 2014. – P. 1–82.
2. *Moving towards a circular economy / European Commission.* – 2014 [Electronic resource]. – Access mode : <http://ec.europa.eu/environment/circular-economy>.
3. *Hamari J. The sharing economy: Why people participate in collaborative consumption / J. Hamari, M. Sjöklint, A. Ukkonen // Journal of the Association for Information Science and Technology.* – 2015. DOI: 10.1002/asi.23552.
4. *Hislop H. Reinventing the wheel: A circular economy for resource security / H. Hislop, J. Hill.* – London : Green Alliance, 2011.
5. *Lessig L. Remix: making art and commerce thrive in the hybrid economy / L. Lessig.* – New York : Penguin, 2008.
6. *Pearce D.W. Economics of natural resources and the environment / D.W. Pearce, R.K. Turner.* – London : Harvester Wheatsheaf, 1990. – 378 p.
7. *Towards the circular economy: Economic and business rationale for an accelerated transition / Ellen MacArthur Foundation.* – 2013. – Vol. 1. – 98 p. [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.ellenmacarthurfoundation.org/towards-the-circular-economyvol-1-an-economic-and-business-rationale-for-an>.
8. *Yuan Z. The circular economy: a new development strategy in China / Z. Yuan, J. Bi, Y. Moriguchi // Journal of Industrial Ecology.* – 2006 [Electronic resource]. – Access mode : <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1162/108819806775545321/pdf>.
9. *Zhijun F. Putting a circular economy into practice in China / F. Zhijun, Y. Nailing // Sustainability Science.* – 2007. – Vol. 2, No. 1. – P. 95–101.
10. *Андрющенко І.М. Імплементція екологічних аспектів циркулярної економіки як шлях до збалансованого розвитку України / І.М. Андрющенко // Проблеми розвитку циркулярної економіки : тези доповідей II Міжнародної студентської науково-практичної конференції до 50-річчя кафедри економіки підприємства та інвестицій, 20–21 травня 2021 року, Львів. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2021. – 8 с.*
11. *Бодрова Д.В. Інститути шерингової економіки в умовах цифрової трансформації соціогосподарських систем / Д.В. Бодрова // Інтелект ХХІ. – 2019. – Вип. 3. – С. 28–33.*
12. *Вигідно поділилися: що таке шерингова економіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forbes.net.ua/ua/business/1412542-vigidno-podililisya-shcho-take-sheringova-ekonomika-po-ukrayinski>.*
13. *Гура А.О. Можливості та перспективи розвитку шерингової економіки в Україні / А.О. Гура, Т.Г. Гуцан, Д.В. Сотніков // Економіка : зб. наук. праць ХНПУ імені Г.С. Сковороди. – 2018. – Вип. 18. – С. 14–27.*
14. *Гурочкіна В. Циркулярна економіка: українські реалії та можливості для промислових підприємств / В. Гурочкіна, М. Будзинська // Економічний вісник. Серія : Фінанси, облік, оподаткування. – 2020. – № 5. – С. 52–64. DOI: 10.33244/2617-5932.5.2020.52-64.*
15. *Зварич І.Я. Парадигма глобальної інклюзивної циркулярної економіки : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.02 / І.Я. Зварич. – Тернопіль : ТНЕУ, 2019. – 512 с.*
16. *Калініченко Л. Шерингова економіка як перспективна соціоекономічна модель розвитку суспільства / Л. Калініченко, І. Головка-Марченко, Ж. Кривороженко // Економіка і управління. – 2018. – С. 66–76.*
17. *Краус К.М. Шерингова економіка: інституціональний модус, універсумність і новелізація розвитку підприємництва на віртуальних цифрових платформах / К.М. Краус, Н.М. Краус // Ефективна економіка. – 2021. – Вип. 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8786>.*
18. *Краус К.М. Шерингова економіка: цифрова трансформація підприємництва на шляху до індустрії 4.0 / К.М. Краус, Н.М. Краус // Ефективна економіка. – 2021. – Вип. 8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/37043/1/Kraus_Sheringova_ekonomika_tsyfrova_2021.pdf.*
19. *Кукса В. Економіка спільного споживання – нова система цінностей і довіри / В. Кукса // Фінансовий простір. – 2018. – Вип. 2 (30). – С. 71–77.*
20. *Полищук С.В. Шерингова економіка в Україні як спосіб вирішення проблеми обмеженості ресурсів громадян / С.В. Полищук, В.О. Шишкіна // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2017. – Вип. 3. – С. 23–26.*
21. *Роціна Н.В. Перспективи економіки спільної участі / Н.В. Роціна, Л.С. Борданова // Інвестиції: практика та досвід. – 2017. – № 22. – С. 19–21 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.investplan.com.ua/pdf/22_2017/6.pdf.*
22. *Черевко Г.В. Циркулярна економіка: еволюція поняття / Г.В. Черевко // Аграрна економіка. – 2022. – № 3–4. – С. 51–58. DOI: 10.31734/agragecon2022.03-04.051.*
23. *Шебанін В.С. Циркулярна економіка регіону: теоретичний аспект / В.С. Шебанін, Г.О. Решетілов // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2021. – Вип. 4 (112). – С. 4–13. DOI: 10.31521/2313-092X/2021-4(112)-1.*
24. *Шидловська Л. Основа циркулярної економіки / Л. Шидловська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://blog.liga.net/user/lshidlovskaya/article/51357>.*
25. *Щеглюк С. Морфологія цифрової економіки: особливості розвитку та регулювання цифрових технологічних платформ / С. Щеглюк. – 2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ird.gov.ua/irdp/e20190301.pdf>.*

References:

1. Conrad, J. (2014), *Sharing Revolution: The Essential Economics of the Commons*, pp. 1–82.
2. European Commission (2014), *Moving towards a circular economy*, [Online], available at: <http://ec.europa.eu/environment/circular-economy>

3. Hamari, J., Sjöklint, M. and Ukkonen, A. (2015), «The sharing economy: Why people participate in collaborative consumption», *Journal of the Association for Information Science and Technology*, doi: 10.1002/asi.23552.
4. Hislop, H. and Hill, J. (2011), *Reinventing the wheel: A circular economy for resource security*, Green Alliance, London.
5. Lessig, L. (2008), *Remix: making art and commerce thrive in the hybrid economy*, Penguin, New York.
6. Pearce, D.W. and Turner, R.K. (1990), *Economics of natural resources and the environment*, Harvester Wheatsheaf, London, 378 p.
7. Ellen MacArthur Foundation (2013), *Towards the circular economy: an economic and business rationale for an accelerated transition*, Vol. 1, 98 p., [Online], available at: <https://www.ellenmacarthurfoundation.org/towards-the-circular-economyvol-1-an-economic-and-business-rationale-for-an>
8. Yuan, Z., Bi, J. and Moriguchi, Y. (2006), «The circular economy: a new development strategy in China», *Journal of Industrial Ecology*, [Online], available at: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1162/108819806775545321/pdf>
9. Zhijun, F. and Nailong, Y. (2007), «Putting a circular economy into practice in China», *Sustainability Science*, Vol. 2, No. 1, pp. 95–101.
10. Andriushchenko, I.M. (2021), «Implementatsiia ekolohichnykh aspektiv tsyrkuliarnoi ekonomiky yak shliakh do zbalansovanoho rozvytku Ukrainy», *Problemy rozvytku tsyrkuliarnoi ekonomiky*, tezy dopovidei II Mizhnarodnoi studentskoi naukovo-praktychnoi konferentsii do 50-richchia kafedry ekonomiky pidpriemstva ta investytsii, 20–21 travnia 2021 roku, Lviv, Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki, Lviv, 8 p.
11. Bodrova, D.V. (2019), «Instytuty sherynhovoi ekonomiky v umovakh tsyvrovoi transformatsii sotsiohospodarskykh system», *Intelekt XXI*, Issue 3, pp. 28–33.
12. «Vyhidno podilylysia: shcho take sherynhova ekonomika», [Online], available at: <http://forbes.net.ua/ua/business/1412542-vidno-podilylysia-shcho-take-sherynhova-ekonomika-po-ukrayinski>
13. Hura, A.O., Hutsan, T.H. and Sotnikov, D.V. (2018), «Mozhlyvosti ta perspektyvy rozvytku sherynhovoi ekonomiky v Ukraini», *Ekonomika*, zbirnyk naukovykh prats KhNPU imeni H.S. Skovorody, Issue 18, pp. 14–27.
14. Hurochkina, V. and Budzynska, M. (2020), «Tsyrukuliarna ekonomika: ukraïnski realii ta mozhlyvosti dlia promyslovykh pidpriemstv», *Ekonomichni visnyk. Serii. Finansy, oblik, opodatkovannia*, No. 5, pp. 52–64, doi: 10.33244/2617-5932.5.2020.52-64.
15. Zvarych, I.Ia. (2019), «Paradyhma hlobalnoi inkluzyvnoi tsyrkuliarnoi ekonomiky», D.Sc. Thesis of dissertation, 08.00.02, TNEU, Ternopil, 512 p.
16. Kalinichenko, L., Holovko-Marchenko, I. and Kryvorozhenko, Zh. (2018), «Sherynhova ekonomika yak perspektyvna sotsioekonomichna model rozvytku suspilstva», *Ekonomika i upravlinnia*, pp. 66–76.
17. Kraus, K.M. and Kraus, N.M. (2021), «Sherynhova ekonomika: instytutsionalnyi modus, universumnist i novelizatsiia rozvytku pidpriemnytstva na virtualnykh tsyvrovykh platformakh», *Efektivna ekonomika*, Issue 4, [Online], available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8786>
18. Kraus, K.M. and Kraus, N.M. (2021), «Sherynhova ekonomika: tsyvrova transformatsiia pidpriemnytstva na shliakhu do industrii 4.0», *Efektivna ekonomika*, Issue 8, [Online], available at: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/37043/1/Kraus_Sherynhova_ekonomika_tsyvrova_2021.pdf
19. Kuksa, V. (2018), «Ekonomika spilnoho spozhyvannia – nova systema tsinnosti i doviry», *Finansovy prostir*, Issue 2 (30), pp. 71–77.
20. Polishchuk, S.V. and Shyshkina, V.O. (2017), «Sherynhova ekonomika v Ukraini yak sposib vyrishennia problemy obmezhenosti resursiv hromadian», *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu*, Issue 3, pp. 23–26.
21. Roshchyna, N.V. and Bordanova, L.S. (2017), «Perspektyvy ekonomiky spilnoi uchasti», *Investytsii: praktyka ta dosvid*, No. 22, pp. 19–21, [Online], available at: http://www.investplan.com.ua/pdf/22_2017/6.pdf
22. Cherevko, H.V. (2022), «Tsyrukuliarna ekonomika: evoliutsiia poniattia», *Ahrarna ekonomika*, No. 3–4, pp. 51–58, doi: 10.31734/agrarecon2022.03-04.051.
23. Shebanin, V.S. and Reshetilov, H.O. (2021), «Tsyrukuliarna ekonomika rehionu: teoretychnyi aspekt», *Visnyk ahrarnoi nauky Prychornomoria*, Issue 4 (112), pp. 4–13, doi: 10.31521/2313-092X/2021-4(112)-1.
24. Shydlovska, L., «Osнова tsyrkuliarnoi ekonomiky», [Online], available at: <https://blog.liga.net/user/lshidlovskaya/article/51357>
25. Shecheliuk, S. (2019), «Morfolohiia tsyvrovoi ekonomiky: osoblyvosti rozvytku ta rehuliuвання tsyvrovykh tekhnolohichnykh platform», [Online], available at: <http://ird.gov.ua/irdp/e20190301.pdf>

Войціцька Катерина Миколаївна – доктор філософії, доцент кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування Державного університету «Житомирська політехніка».

<https://orcid.org/0000-0003-2815-8814>.

Наукові інтереси:

- публічне управління розвитком урбанізованих територій;
- повоєнне відновлення міст.

Кусік Наталія Борисівна – асистент кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування, здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії Державного університету «Житомирська політехніка».

<https://orcid.org/0009-0007-3860-7122>.

Наукові інтереси:

- шерингова економіка.

Ревенко Андрій Євгенійович – здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії Державного університету «Житомирська політехніка».

<https://orcid.org/0009-0000-8727-6322>.

Наукові інтереси:

- управління територіальними громадами;
- циркулярна економіка.

Voitsitska K.M., Kusik N.B., Revenko A.Ye.

Circular and sharing economy: essence and prospects of implementation in the territories of Ukraine in the conditions of the Russian-Ukrainian war and in the period of post-war recovery

The article is devoted to the study of the possibilities of implementing circular and sharing economies in Ukraine in the conditions of the Russian-Ukrainian war and in the period of post-war recovery. It is determined that traditional linear models of economic development, based on the principle of «take-use-throw», are not effective in the conditions of modern challenges associated with resource scarcity, environmental crisis and the need for rapid recovery of the country after the destruction caused by Russian military aggression. The study analyzes the main approaches of scientists to defining a circular economy, which involves closed cycles of resource use, waste minimization, and the implementation of reuse principles. It is established that the circular economy allows for a significant reduction in dependence on imported resources and energy sources, which is critically important for the post-war recovery of Ukraine. The concept of the sharing economy, which is aimed at optimizing the use of tangible and intangible goods through mechanisms of joint ownership, rental, exchange, and digital platforms, is also considered.

From the perspective of public management and administration, the importance of developing a clear conceptual framework for circular and sharing economies is substantiated, which will contribute to the formation of strategies and programs for their implementation at the local level to overcome the consequences of the Russian-Ukrainian war. It is determined that the integration of these economic models can contribute to the economic recovery of Ukraine, the development of territorial communities and ensuring their sustainability in conditions of limited resources.

The author's definitions of the concepts of «circular economy» and «sharing economy» are proposed, taking into account aspects of public management. It is proven that the implementation of these economic models will contribute not only to the effective economic recovery of Ukraine, but also to increasing its competitiveness, integration into the European economic space and creating conditions for long-term sustainable development.

Keywords: circular economy; sharing economy; sustainable development; post-war recovery; public administration; Russian-Ukrainian war; public policy.

Стаття надійшла до редакції 16.10.2024.